
Jasna MIKIĆ LJUBI, Monika KALIN GOLOB, Jožica ČEHOVIN
ZAJC, Igor LUKŠIČ, Aleksandra KANJUO MRČELA*

RAZUMEVANJE MOŠKOSTI MED SREDNJEŠOLSKO MLADINO V SLOVENIJI**

Povzetek. Temi moških in moškosti je v svetu posvečeno veliko raziskovalne pozornosti, v slovenskem akademskem prostoru pa obstaja vrzel v raziskovanju in splošnem diskurzu. Na podlagi izvedbe pilotne študije, ki neposredno meri percepcije slovenskih srednješolcev in srednješolk o moškostih, smo ugotovili, da zaznave mladih močno temeljijo na vzorcih zahodne hegemonске moškosti, pri katerih je v ospredje postavljena podoba močnega, tekmovalnega, neustrašnega moškega, ki mora finančno poskrbeti za svojo družino, ne sme izkazovati čustev ali poiskati pomoči, od katerega se pričakuje pogosto menjavanje spolnih partneric in tudi nasilno reševanje problemov. Pilotna raziskava prinaša pomembne izsledke za področje moškosti v Sloveniji in je odlično izhodišče za nadaljnje raziskovanje te teme.

Ključni pojmi: spol, moškost, moškosti, mladi, stereotipi.

UVOD

Tema moškosti je v mednarodnem znanstvenem prostoru že zelo dobro raziskana, kar je prispevalo k pomembnim ugotovitvam na področju študij spolov. V Sloveniji je deležna razmeroma malo pozornosti, predvsem posredno v okviru 1) raziskovanja spolno pogojenih vlog v zasebni in javni sferi ter podrejenega položaja žensk in ženskih/feminiziranih vlog/del (Jogan, Hrženjak, Renner, Kanjuo Mrčela, Antić Gaber, Mikić idr.); 2) drugih raziskav, povezanih s spolom v okviru lezbičnih in gejevskih študij (Perger, Kuhar idr.); in bolj neposredno 3) v

* Dr. Jasna Mikić Ljubi, docentka, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija, e-pošta: jasna.mikic@fdv.uni-lj.si; Dr. Monika Kalin Golob, redna profesorica, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija; Dr. Jožica Čehovin Zajc, docentka, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija; Dr. Igor Lukšič, redni profesor, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija; Dr. Aleksandra Kanjuo Mrčela, redna profesorica, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija.

** Izvirni znanstveni članek.
DOI: 10.51936/tip.62.1.25

raziskavah, ki obravnavajo vloge moških v zasebni sferi, npr. kot očetov (Hrženjak, Šori, Humer, Frelih idr.).

Članek ima dva cilja, ki temeljita na ugotovljenih vrzelih v raziskavah in vedenju. Prvič, spodbuditi želimo razpravo o moškosti, ki v Sloveniji še ni v središču raziskovanja študij spolov; drugič, tematizirati in raziskati želimo stališča srednješolcev in srednješolk v Sloveniji do moškosti ter njihova mnenja o praksah moškosti. Zato je naše glavno raziskovalno vprašanje, kako srednješolska mladina v Sloveniji dojema moškost(i)?

V prvem delu članka predstavljamo pregled ključnih konceptov, ki jih je razvila Raewyn W. Connell ([2000]2005) ter so odločilno vplivali na področje in raziskave moškosti. Na tej podlagi predstavljamo nekatere novejšje poskuse redefinicije moškosti in nekoliko nasprotujoče si poglede na politike sprememb. Na koncu predstavljamo rezultate pilotne študije, ki ena prvih v Sloveniji neposredno proučuje različne vidike moškosti in odnos mladih do nje. Njen prispevek k boljšemu razumevanju položaja moških in moškosti v družbi bo dobro izhodišče za nadaljnje, obsežnejše raziskave, ki jih nameravamo izvesti na to temo.

TEORETIČNE KONCEPTUALIZACIJE MOŠKOSTI

Zgodovinsko gledano so raziskave o spolu posvečale veliko več pozornosti proučevanju žensk (in vprašanjem, povezanim z ženskostjo) kot moških (vprašanjem, povezanim z moškostjo; Wharton 2012, 20). To raziskovanje dobro dokumentira šibkejši in podrejeni položaj žensk v družbi, ki ga je večina raziskovalk in raziskovalcev spola zaznala kot ponavljajoči se (zgodovinski) vzorec pri opazovanju različnih režimov moči (Mikić 2020). Moški so bili v raziskovanju dolgo obravnavani kot neospoljeni, saj je bil koncept spola in odnosov med spoloma razumljen predvsem kot stvar žensk in za ženske (Hearn in Howson 2019). Javne in zasebne vloge ter prakse so veljale za spolno nevtralne, to »navidezno spolno nevtralnost kategorije moških in moškosti« pa je mogoče razumeti kot »specifično obliko ospoljene moči« in način spolne dominacije, ki vzpostavlja moškost kot normalnost in univerzalno normo, s katero se merijo »drugi« spoli (Hrženjak 2017, 9).

Zanimanje za vprašanja, povezana s konceptom moškega in moškosti, je v zadnjih desetletjih postalo zelo aktualno in je pomembno prispevalo k razumevanju razmerja moči med spoloma (in spoli) v družbi. Na to so močno vplivali feminizem, zlasti drugi feministični val, ki je temeljil na preizpraševanju vseh predpostavk družbenih in političnih razmerij, ki so posredovane s spolom ter gibanj za osvoboditev gejev in moških. Elliott (2016) poudarja, da je bila v zgodovini proučevanja moških predvsem pomembna razprava v devetdesetih letih prejšnjega stoletja o tem, ali so moški lahko feministi.

Kritične študije moških in moškosti (KŠMM) so se kot področje sociološkega raziskovanja pojavile v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja. Edwards (2006, 2-3) opisuje tri faze njihovega razvoja: prva temelji na paradigmi spolnih vlog iz sedemdesetih let, v kateri so bili moški in moškost razumljeni relativno

statično, kulturno vezano in/ali mikrosociološko; druga se je pojavila v osemdesetih letih, predvsem kot posledica kritike prve, z bolj politično utemeljitvijo, ki je poudarjala razmerja moči; na tretjo pa je jasno vplivala poststrukturalistična teorija, zlasti vprašanja normalnosti, performativnosti in seksualnosti. Hearn in Howson (2019) trdita, da smo zdaj priče četrte fazi KŠMM, ki je več pozornosti namenila mednarodnim, primerjalnim, nadnacionalnim, globalnim, postkolonialnim in transnacionalnim pristopom, materialistično-diskurzivnim, novim materialističnim analizam in pristopom ter bolj radikalnim stališčem o hegemoniji spolov.

Ključne koncepte, ki so bili osrednjega pomena pri institucionalizaciji KŠMM od konca sedemdesetih let prejšnjega stoletja, je razvila Raewyn W. Connell¹ v delih *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics* (1987), *Masculinities* (1995), *The Men and the Boys* (2000) in *Gender* (2009). V tem poglavju se opiramo na njene konceptualizacije moškosti.

Najpomembnejše izhodišče KŠMM je konceptualizacija moškosti. Connell se v svojih delih (2000, 2005) veliko ukvarja prav s to nalogo. Prepozna in je kritična do treh različnih pristopov k proučevanju moškosti, ki so prevladovali v dvajsetem stoletju: 1) klinično znanje in vodilne ideje Freudove teorije (psihanalitični pristop); 2) socialna psihologija, ki se je osredotočala na priljubljeni koncept o »spolnih vlogah« ter raziskovanje in poudarjanje razlik med moškimi in ženskami, ter 3) razvoj novega pristopa v antropologiji, zgodovini in sociologiji, znan tudi kot socialni konstrukcionizem.

Z opredelitvijo spola kot družbene strukture in družbenega razmerja ponuja kritično feministično analizo moškosti. Connell (2000) trdi, da ne obstaja samo en vseprisoten vzorec moškosti. Norme in pojmovanja moškosti se razlikujejo v različnih družbeno-kulturnih kontekstih (pa tudi znotraj skupin in omrežij) in zgodovinskih obdobjih. Connell (2000) zato poudarja, da je pomembno govoriti o več vrstah moškosti, torej o moškostih, in ne o moškosti kot splošni, enoviti lastnosti moških. Moškost vidi kot prakso izvajanja spola in nujno tudi družbeni konstrukt, strukturo, ki vključuje institucije, ekonomske odnose, spolnost ter odnose med posamezniki in posameznicami. Obstaja tudi v jeziku in drugih simbolnih sistemih. Avtorica poudarja, da je zato ključno utemeljiti analizo moškosti na intersekcijskem (presečnem) pristopu, ki upošteva spol in druga posredovanja razmerij moči. Trdi, da spola in moškosti ni mogoče razumeti in raziskovati ločeno od drugih družbenih struktur, saj so družbene prakse vedno vzpostavljene skozi prizmo spola (tudi rase, etničnosti itd.).

Connell (2005) pri analizi moškosti v zahodni sodobni kulturi opredeljuje štiri dinamične sisteme praks, ki so odgovorni za njihovo strukturiranje: hegemonijo, podrejenost, sodelovanje in marginalizacijo. S tem poudarja, da so

¹ Raewyn W. Connell je najbolj znana kot soustanoviteljica področja študij moškosti in po uvedbi koncepta hegemonске moškosti. Je avtorica številnih del o moškostih, med katerimi sta najbolj znani *Masculinities* ([1995]2005) in *The Men and the Boys* (2000).

različne moškosti med seboj v hierarhičnem razmerju. Dominantni kodeksi v družbi delujejo tako, da nad moškimi izvajajo pritisk in ustvarjajo pričakovanja do njih – to so običajno najbolj čaščene ali zaželene oblike moškosti, ki jih Connell (2000) imenuje hegemonška moškost: »Ni nujno, da je hegemonška oblika najpogostejša oblika moškosti, kaj šele, da je najbolj udobna. Številni moški namreč živijo v določeni napetosti s hegemonško moškostjo svoje kulture ali skupnosti ali v distanci do nje« (Connell 2000, 10–11). Gre za »moškost, ki zaseda hegemonški položaj v določenem vzorcu odnosov med spoloma, položaj, ki je vedno vprašljiv« (Connell 2005, 76). Hegemonija upravičuje podrejanje ene skupine (moških ali oblike moškosti) drugi. Connell (2005) govori o sodelovanju, ko določene skupine moških sodelujejo ali so del hegemonške moškosti (od popolnega sledenja hegemonškemu vzorcu do njegovega delnega prakticiranja), in o marginalizaciji, ko ena vrsta moškosti – običajno hegemonška moškost – odriwa vse druge na rob in nepomembnost. Connell (2000, 102) tudi poudarja, da je hegemonška moškost vedno heteroseksualna, zaradi česar so homoseksualne moškosti avtomatsko podrejene. Mehanizmi hegemonije temeljijo na zatiranju homoseksualnih moških in fantov ter nadzoru heteroseksualnih. Tako obstaja stalna napetost znotraj moškosti in med njimi, ki lahko vodi tudi v nasilje. Ideologija patriarhata legitimira nasilje nad ženskami in podrejenimi oblikami moškosti kot posledico superiornosti hegemonške moškosti. Nasilje² je po Connell (2005) del sistema dominacije, vendar je tudi znak šibkosti sistema (Connell 2000, 13). Globalna širitev kapitalističnih odnosov pomeni tudi globalno širitev zahodnih norm hegemonške moškosti. Pri raziskovanju hegemonške moškosti Connell (2000) priznava, da jih oblikujejo globalne sile (npr. transnacionalni mediji, multinacionalne korporacije, globalni trgi in geopolitični boji), ter uvaža koncept »svetovnega reda spolov«, ki je »celota odnosov, ki na svetovni ravni povezuje spolni režim institucij in spolni red posamezne družbe« (Connell 2000, 41). Obravnava različne oblike moškosti, ki so se pojavile skozi zgodovino, vključno z moškostmi osvajanja in naseljevanja, moškostmi imperija ter moškostmi postkolonializma in neoliberalizma. V sedanjem svetovnem redu opredeljuje kot hegemonško obliko moškosti »transnacionalno poslovno moškost« z značilnostmi, kot so egocentrizem, pogojna zvestoba, nižanje etičnih standardov in skrbi za druge ter osredotočenost na kopičenje in bogatenje.

Ena od pomembnih razprav, ki jih je Connell (2005) prispevala k področju moškosti, je njen pogled na moška telesa in njihovo povezavo z moškostjo, ki temelji na dveh nasprotujočih si koncepcijah, v zadnjih desetletjih prevladujočih

² Connell (2000) ponuja razpravo o povezavi med moškostjo in nasiljem ter o posledicah te povezave za strategije miru. Poudarja dejstvo, da so moški večinoma vključeni v »nasilne« institucije, kot sta vojska in organi pregona, ter da je večja verjetnost, da se bodo moški nasilno vedli tudi v zasebnem življenju. Za razvoj učinkovitih strategij za zmanjšanje nasilja in spodbujanje miru je pomembno razumeti kompleksnost in raznolikost moškosti. Connell (2000) predlaga, da mora strategija za mir vključevati strategijo za spreminjanje moškosti, ter opisuje različna področja za aktiviranje in delovanje. Cilj je demokratično preoblikovanje delovanja spolov, spodbujanje enakosti, nenasilja in medsebojnega spoštovanja med spoloma.

v razpravah o tem vprašanju. Prva je odraz prevladujoče ideologije bioloških znanosti, v kateri je »telo naravni stroj, ki proizvaja razlike med spoloma – z genetskim programiranjem, hormonskimi razlikami ali različno vlogo spolov pri reprodukciji« (Connell 2005, 45). Druga je bila najbolj izrazita v humanističnih in družboslovnih vedah ter spodbuja idejo, da je »telo bolj ali manj nevtralna površina ali pokrajina, na katero je vtisnjena družbena simbolika« (Connell 2005, 46). K temu »staremu sporu 'narava proti vzgoji'« so drugi pristopi predlagali kompromisen pogled, ki združuje biologijo z družbenim vplivom. Connell zavrača vse tri poglede. Biološki pristop in njegova metafora telesa kot stroja se ji zdita napačna in nepodprta z znanstvenimi dokazi, in čeprav se strinja z nekaterimi vidiki družbenega semiotičnega pristopa, opozarja na več težav z njim. Prav tako zavrača tretji pogled, ker po njenem prepričanju med prvima dvema teorijama ni možnosti kompromisa. Avtorica predstavi novo sociologijo telesa (Connell 2000), na katero sta vplivala Foucault in feminizem, ki je »prefinjen opis načina, kako so telesa vpletena v družbene in zgodovinske procese« (Connell 2000, 57), ter v katerem telesa niso »pasivni nosilci kulturnih odtisov« (Connell 2000, 58). Prepričana je, da moškosti nikakor niso programirane v naših genih, temveč se nenehno ustvarjajo, ko se izvajajo v družbeni interakciji v procesih reprodukcije vladajočega načina produkcije družbe. Podobno tudi moška telesa ne določajo vzorcev moškosti (kot trdi biološki esencializem), temveč so »/.../ arene za ustvarjanje spolnih vzorcev« (Connell 2000, 12). Connell (2000) analizira telesne refleksivne prakse v povezavi s štirimi strukturami spolnega reda – strukturami razmerij moči, produkcijskih razmerij, razmerij kateheze in simbolizma. Avtorica trdi, da je reforma tega, kako moški izkazujejo spol, mogoča in nujna za družbeno pravičnost in mir.

Politike sprememb: nove moškosti

Predstavljene konceptualne predpostavke R. W. Connell o moških in moškosti so zlasti v zadnjih letih spodbudile številne strokovnjake in strokovnjakinje z različnih področij k raziskovanju negativnih posledic, ki jih povzroča hegemon-ska moškost, saj moške socializira k izkazovanju moči in prevlade nad drugimi, ter temelji na škodljivih spolnih stereotipih, ki od moških zahtevajo, da so sto-ični, neodvisni, tekmovalni in močni (Courtenay 2000; Pappas 2019). Ta vrsta moškosti, ki jo nekateri imenujejo toksična moškost,³ opisuje družbeno destruktivne vidike hegemon-ske moškosti ali tradicionalnih norm, ki so škodljivi za moške, ženske in družbo (Flood 2019). Izraz poudarja, da patriarhalni družbeni red, ki reproducira moškocentrične norme in prepričanje, da so moški in moško-sti superiorni ženskam in ženskostim (Lindsey 2016; Wharton 2012), ni škodljiv le za ženske, temveč tudi za moške. Ti škodljivi in omejujoči vidiki moškosti se

³ Izraz *toksična moškost* v slovenščini razumemo kot pripisovanje toksičnosti (strupenosti) moških do drugih. V izvorni rabi v anglosaksonski literaturi pa toksična moškost pomeni *škodljiv predvsem sebi*, česar slovenščina asociativno ne sporoča, saj toksičnost razumemo predvsem kot strupen za druge.

imenujejo »cena moškosti« (angl. the cost of masculinity). Patriarhalne kulture namreč prinašajo vrsto obveznosti, s katerimi morajo moški dokazati svojo moškost, in če v obeh oblikah patriarhata (zasebni in javni) ne delujejo ustrezno, jih čakata ponižanje in sramota (Kimmel 2018a). To je še posebej očitno v primeru mladih moških ali fantov (angl. guys),⁴ kot jih imenuje Kimmel v svoji knjigi *Guyland: The Perilous World Where Boys Become Men* (2008). *Guyland* (deželo fantov) opisuje kot stopnjo med deškostjo in moškostjo oziroma vrzel/prostor med odvisnostjo in pomanjkanjem avtonomije na eni strani ter žrtvovanjem in odgovornostjo na drugi. Kimmel (2008, 41) trdi, da je ta vmesna stopnja »najbolj spolno zaznamovana stopnja razvoja osebe« in v ospredje postavlja vprašanje, kaj pomeni biti moški, zlasti v družbi, ki ne predpisuje spolnih vlog tako očitno kot prej. Srednje šole in fakultete so pomemben prostor, kjer fantje lahko ali morajo dokazati svojo moškost. Večina fantovskega vedenja, s katerim želijo dokazati svojo moškost, je razmeroma neškodljiva (npr. pitje, spolnost, videoigre, spletna igre na srečo, televizija, pornografija), vendar pa je lahko podton velikega dela njihovega vedenja problematičen, npr. nasilje v videoigrah, pornografija in pornografske slike po sobah in računalnikih, opijanje vsako noč, homofobija⁵ (»that's so gay«, to je takooo gejevsko, kot podcenjevanje) itd. Kimmel (2008) posebno pozornost namenja iniciaciji kot dogodku, namenjenemu dokazovanju moškosti, ki se dogaja na kolidžih in univerzah po vsej Ameriki, pri čemer ima pretirano pijančevanje pomembno vlogo pri ustvarjanju podobe in prijateljstev fantov, vendar ima lahko tudi nevarne posledice. Drug pomemben vidik so potegavščine, ki običajno vključujejo razne trike in šale, ki so lahko tudi nevarne in celo potencialno smrtonosne.

Z dokazovanjem moškosti (mladi) moški tekmujejo za vire, ki jih imajo kot skupina (vire pridobivajo na račun dominacije nad ženskami), kar Connell imenuje »patriarhalna dividenda«. Čeprav imajo moški na splošno veliko korist od patriarhalne dividende, pa imajo nekatere skupine moških vseeno zelo malo od nje (Connell 2000, 202). Podobno meni Kimmel (2018b), ki trdi, da je patriarhat dvojni sistem moči, v katerem obstaja nesimetrija med družbenim in individualnim – moški kot skupina imajo moč, vendar posamezni moški te moči niso deležni v svojih vsakdanjih interakcijah. Dokazovanje moškosti tako postane za (mlade) moške ključnega pomena, ne (samo) zato, ker želijo narediti vtis na ženske, ampak ker želijo biti »možati moški« (angl. man's men). Če jim ne

⁴ Kimmel (2008) opredeljuje »fante« predvsem kot bele, srednjega sloja, univerzitetno izobražene, heteroseksualne moške, stare od 16 do 26 let. V besedilu razlikujejo *dečke* za *boys* (osebe moškega spola do pubertete) in fante za *guys* kot dorele moške, v slovenščini se samostalniki *fantje* uporablja tudi v ekspresivni rabi za osebe moškega spola, ki jih družijo skupni interesi. Kimmel uporablja učinkovito besedno igro *being gay or guy*, kar v prevodu smiselno prevajamo kot *biti gej ali frajer*.

⁵ V srednji šoli je najpogostejši razlog za nasilno vedenje homoseksualnost (lahko samo navidezna), kar je običajno prispodoba za opisovanje moških/fantov kot »ne dovolj možatih« ali »nepravih moških/fantov«. »Neka raziskava je pokazala, da bi večina ameriških fantov raje dobila udarec v obraz, kot da bi jih označili za geje« (Kimmel 2008, 77). Fantje imajo možnost izbire: biti gej ali frajer (angl. *being gay or guy*).

uspe uprizoriti svoje moškosti uspešno in v primeru, ko prestopijo meje moškosti, lahko pričakujejo opozorilo in/ali kazen »spolne policije« (torej vrstnikov). Vsak takšen zdrs od ideala moškosti vodi v povezovanje s homoseksualnostjo, ki »postane nekakšna kratica za 'nemoškost'« (Kimmel 2008, 50). S tem mladi moški tvegajo, da bodo izgubili vse, svoje prijatelje, občutek lastne vrednosti, celo življenje. Tako je za moške (zlasti mlade) cena moškosti običajno visoka in se kaže predvsem v nasilju⁶ (nad drugimi in seboj), tveganem vedenju, pomanjkanju skrbi zase, večji nevarnosti poškodb in osiromašenih odnosih (Elliott 2016). To potrjujejo tudi številne študije, ki opozarjajo na povezavo škodljivih tipov moškosti ter slabega (duševnega) zdravja moških in fantov ter kažejo: da moški z močnimi predstavami o moškosti enkrat manj pogosto poiščejo zdravstveno oskrbo kot moški z zmernejšimi predstavami o moškosti (Springer in Mouzon 2011); da moški, ki bolj upoštevajo norme moškosti, pogostejše intenzivno uživajo alkohol in tobak (Mahalik, Burns in Syzdek 2007); da moški, ki bolj verjamejo v tradicionalno moškost, tudi redkeje poiščejo pomoč glede duševnega zdravja kot moški z bolj prožnimi stališči do spola (Yousaf, Popat in Hunter 2015) itd. V povezavi s tem raziskave kažejo tudi, da samomor naredi bistveno več moških kot žensk⁷ (Pappas 2019).

Kimmel (2008) ugotavlja, da so se pravila moškosti (sledenje »fantovskemu kodeksu«, angl. Guy Code, ki temelji na prepovedi čustev, nepriznavanju šibkosti – vedno prikazujejo, da imajo vse pod nadzorom –, zmagi in veliko spolnosti) v zadnjih nekaj desetletjih presenetljivo malo spremenila, in odgovor zakaj, je zelo preprost: ker fantje te ideje dosledno slišijo (in se jih naučijo) od moških v svojem življenju (očetov, bratov, prijateljev, trenerjev, dedkov, stricev), kar oblikuje njihovo predstavo o tem, kaj je moškost. Zato Elliott (2016) poudarja, da je analiza cene moškosti ključnega pomena pri prikazovanju koristi, ki jih bodo imeli moški od prizadevanja za enakost spolov in razvoja novih oblik moškosti.

Razprava o kritikah⁸ koncepta hegemonске moškosti R. W. Connell (Hearn 2011; Anderson 2009) je v zadnjih letih opozorila na možnost alternativnih moškosti, tj. moškosti, ki se kritično distancirajo od idealov hegemonске moškosti in sistematično raziskujejo načine, kako biti moški na nehegemonски način. Eric Anderson (2009) govori o vključujoči moškosti, ki v današnjih družbah postaja

⁶ Kimmel (2008) govori o tem, da je nasilje v šolah postalo »nova normalnost« in dobilo nove oblike, ki niso ne fizične ne verbalne, temveč virtualne (kibernetsko ustrahovanje). Po njegovem mnenju so posledice ustrahovanja, šikaniranja homoseksualcev in nasilja katastrofalne – mladi moški skušajo pobegniti pred resničnostjo tako, da se omrtvičijo z drogami in alkoholom, čutijo, da ne zmorejo obvladati situacije, in se zatečejo k samomoru ali pa so polni jeze, ki jo izražajo z nasilnimi izbruhi – v zvezi s tem avtor omenja čedalje pogostejša množična streljanja na ameriških šolah.

⁷ Ameriško psihološko združenje prepoznava, da spolno pogojene družbene vloge pri psihološki obravnavi zahtevajo pristope, ki so spolno specifični. Združenje je leta 2019 objavilo prve smernice v podporo delu psihologov in psihologinj z moškimi in dečki. Smernice za delo z ženskami in dekleti so bile prvič objavljene leta 2007 (Pappas 2019).

⁸ Kritike imajo podlago v širjenju različnih moškosti, ki dobivajo »glas«, kot so gejevske ali skrbne moškosti. Vendar pa glede na nedavne trende nasprotovanja »teoriji spolov« ostaja vprašanje, ali lahko te nove oblike moškosti resnično ponudijo stabilno in trajno alternativo, ki bo vzdržala pritisk »prave« (hegemonске) moškosti.

vse pomembnejša in temelji na tesnejših čustvenih odnosih z drugimi moškimi ter sprejemanju različnih vedenj, ki so tradicionalno veljala za ženska. Drug primer bolj odprtega tipa moškosti je koncept hibridnih moškosti, ki ga je predstavil Demetrakis Z. Demetriou (2001). Ta trdi, da je hegemonna moškost hibridni blok, ki vključuje prakse različnih moškosti. Tako meni, da sama hegemonna moškost ni monolitna, saj lahko nosilci hegemonne moškosti kažejo tudi značilnosti, ki niso njen del. Njegova predpostavka temelji na opažanju, da beli moški, ki v moški hierarhiji zasedajo položaje moči, prevzemajo kulturne elemente podrejenih in marginaliziranih moškosti ter tako ustvarjajo hibridno različico moškosti, v kateri moški ostajajo močni, vendar lahko pokažejo tudi občutljivost. Naslednja pomembna alternativna oblika moškosti je skrbna moškost, teoretični okvir, ki ga je razvila Karla Elliott (2016) in zavrača dominantnost ter vključuje vrednote, ki izhajajo iz etike skrbi, kot so soodvisnost, podpora, empatija, pozornost in soodgovornost. Velik pomen vidi v vključevanju pogleda na dejansko čustveno življenje moških v raziskave o moškosti. Avtorica izhaja iz pristopov kritičnih študij moških in moškosti ter feministične teorije skrbi⁹ in uporablja koncept skrbnih moškosti v množini (po Connell 2005). Skrbne moškosti vidi kot tiste, ki si prizadevajo za doseganje enakosti spolov in imajo pomembne pozitivne učinke ne le za moške. Elliott (2016) ugotavlja, da imajo skrbne moškosti pomembnejši potencial za uvajanje sprememb, in trdi, da lahko skrbstveno delo s praktičnega vidika spremeni spol.

V zadnjih nekaj desetletjih so se s transformacijo kapitalizma možnosti za druge vrste moškosti vse bolj odpirale ter vplivale na odločitve in prakse mladih moških o njihovi vlogi. Connell (2000) govori o zgodovinskem trenutku sprememb v spolni zavesti, zlasti v zvezi z moškostjo, in obravnava politične možnosti, ki izhajajo iz te zgodovinske zavesti. Elliott (2020) v svoji konceptualizaciji »odprtih in zaprtih moškosti«¹⁰ na podlagi obsežnega dela bell hooks (1990, 2000, 2004) v zgledni neoliberalni maniri opisuje obrobje kot prostor, ki odpira revolucionarni potencial za moškosti, saj spodbuja bolj odprte moškosti, in ne kot prostor, v katerem so moški prikrajšani. Avtorica konceptualizira obrobje tudi kot »prostor sprememb« in zanika, da so »marginalizirani ali podrejeni moški nekako bolj regresivni ali patriarhalni ali da so vedno obsojeni na to, da se na

⁹ Elliott (2016) se osredotoča na feministično teorijo skrbi, ki se je začela razvijati v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja in se sprva osredotočala na problematično predpostavko, da je neplačano skrbstveno delo rezervirano za ženske, pa tudi na vidik enakih pravic in socialne pravičnosti moških in žensk. Danes to področje zajema tudi druga vprašanja in dileme, kot so skrb za starejše, skrb za otroke, samooskrba in do neke mere skrbstveno delo, ki ga opravljajo moški. Elliott poudarja, da je na današnje feministično delo o skrbnosti močno vplivala »feministična etika skrbi«. S feministične perspektive skrbnost ni obravnavana le kot praktična, temveč tudi kot relacijska, emocionalna, intimna in afektivna.

¹⁰ Elliott (2020) v svoji raziskavi uvaja in opredeljuje koncepta odprte in zaprte moškosti (*angl. open and closed masculinities*) kot ključnih orodij za razumevanje in obravnavo privilegijev v povezavi z moškimi in moškostmi. Zaprte moškosti, kot so hegemonne ali sodelovalne moškosti, vidi kot tiste, ki so postavljene v središče, bolj odprte moškosti, kot so skrbne, podrejene ali marginalizirane, pa na obrobje. Z opazovanjem različnih privilegijev (bela rasa, srednji sloj in heteroseksualnost), ki delujejo kot mehanizmi središča, jo zanima, kako se ti med privilegiranimi prepletajo in množijo.

pomanjkanje privilegijev odzovejo z nasiljem in agresijo» (Elliott 2020, 181-82). S tem prispeva k nastajajočemu korpusu raziskav o moških na obrobju, ki modelirajo preoblikovane in odprte moškosti ter predlagajo njihove nove egalitarne oblike.

Odzivi in odpor proti alternativnim moškostim

Odzivi na alternativne oblike moškosti so bili pozitivni, pa tudi skrajno negativni. Slednji so se oblikovali kot odgovor na širše in včasih radikalne spremembe v sodobni družbi, ki so veliko moškim povzročale težave. Vzpon storitvenega gospodarstva (na račun upada industrijske proizvodnje) in nestandardnih delovnih mest je močno spremenil javno sfero ter prispeval k: 1) povečanju brezposelnosti moških, kar je ogrozilo njihovo vlogo hraniteljev družine, in 2) množičnemu vključevanju žensk ne le v plačano delo, temveč tudi na področja, ki so bila prej rezervirana za moške (maskulinizirani poklici in sektorji, politika, ipd.), kar je spodkopalo predstavo o moški (ekonomski) superiornosti in moške postavilo v položaj, ko morajo tekmovati z ženskami za delovna mesta. Spremembe v javni sferi so povzročile tudi spremembe v zasebni, kjer je prišlo do preizpraševanja domneve o naravni moralni avtoriteti moških v družini, hkrati pa se je za moške razširil tudi prostor za večje vključevanje v skrbstveno delo. K eroziji tradicionalne podobe moških je prispevalo tudi javno problematiziranje intimnopartnerskega nasilja in nasilja v družini (npr. Podreka 2024), ki je zasenčilo podobo moških kot zaščitnikov družine, pomemben vpliv pa je zagotovo imel tudi napredek reproduktivne tehnologije, ki omogoča ločevanje spolnosti in razmnoževanja, pa tudi očetovstva itd. (Hrženjak 2016, 9).

Vse omenjene spremembe odgovornosti v odnosu do družine in javne sfere so privedle do t. i. krize moškosti, ki sodobnega moškega vidi kot odtujenega od svoje naravne, primarne moškosti, kot moškega, ki je izgubil svoje mesto in identiteto, ter kot zmedeno žrtev, ki mu spopadanje z žensko emancipacijo in spreminjanje tradicionalnih spolnih vlog povzroča občutek nemoči, pritiska in tesnobe (Prašnikar 2010; Elliott 2020). Ta kriza temelji na prepričanju, da je družba bolj osredotočena na ženske, kar pomeni, da feminizem velja za skupnega sovražnika in temelj strukturne moške viktimizacije ter globalne mizandrije (Preston, Halpin in Maguire 2021; Pease 2000). Diskurz o prikrajšanosti moških so prevzela nekatera gibanja za pravice moških (npr. nekatere skupine za pravice očetov do skrbništva po ločitvi, nekatere skupine za moške žrtve nasilja, gibanja za tradicionalno družino) ter populistična gibanja, ki vse večjo revščino, brezposelnost in degradacijo »jeznih belih moških«, o katerih piše Kimmel (2013), povezujejo s ksenofobijo, rasizmom, homofobijo in seksističnim delovanjem. Kimmel (2018a) v svoji analizi o nasilnih ekstremističnih gibanjih uvede koncept prizadete upravičenosti (angl. aggrieved entitlement), ki opisuje občutek viktimizacije moških, ki ne uživajo družbenih in gospodarskih koristi, do katerih naj bi bili upravičeni v skladu z dominantno predstavo o moškosti. Vključevanje v ekstremistična gibanja velja za obliko moške kompenzacije in nadomestno pot za dokazovanje

moškosti, ki je ne morejo več izvajati na tradicionalen način (na delovnem mestu, kot hranitelji družine). Kimmel (2018a) poudarja, da ni samo moškost tista, ki omogoča razumevanje teh gibanj. Pomembne so tudi druge (strukturne, politične, gospodarske) okoliščine in osebne zgodbe (doživljanje travm – ustrahovanja, spolna, fizična zloraba itd.), ki močno vplivajo na številne mlade moške, da se pridružijo skrajnim skupinam.

Eden od pomembnih prostorov artikulacije moškosti v zahodni kulturi, ki se je razvila kot konglomerat sodobnih moških gibanj z različnimi ideološkimi stališči, je manosfera. V okviru vzpona populističnih/antifeminističnih gibanj smo bili v zadnjih letih priče vse bolj mizoginemu in nasilnemu nasprotovanju feminizmu v manosferi ali med inceli, mednarodni skupini mladih moških, ki svoj življenjski položaj opisujejo kot neprostovoljni celibat ter za svoje neuspehe krivijo ženske in feminizem. Gre za (v glavnem spletno) skupnost, ki je nekateri avtorji in avtorice ne povezujejo le s kaznivimi dejanji iz sovraštva, temveč tudi s terorističnimi dejavnostmi in jo obravnavajo kot primer spletnega ekstremizma (Kanjuo Mrčela in Eterović 2022). Jordan B. Peterson, kanadski psiholog, je eden najbolj znanih avtorjev, ki kot odgovor na težave incelov promovira idejo o »odporu proti (spremembi) moškosti« (angl. backlash against masculinity) in priporoča »prisilno monogamijo« (Brabaw 2018). Zaradi svojih stališč o družbenih in političnih vprašanjih je bil deležen velike pozornosti, njegovi pogledi na moškost pa so v zadnjem času postali vse bolj priljubljeni, sočasno s povečano priljubljenostjo promoških, pogosto mizoginih vplivnežev, kot je Andrew Tate. Pojavljanje tovrstnih, na YouTubu/TikToku znanih osebnosti ali političnih komentatorjev se je zadnja leta zelo povečalo.

DOSEDANJE RELEVANTNE RAZISKAVE O MOŠKOSTI V SLOVENIJI

Analiza pregleda slovenske literature o moških in moškosti kaže, da je bilo to področje raziskovalno zelo marginalizirano, saj se je večina znanstvenih del osredotočala na perspektivo žensk ter problematizirala njihov podrejeni in manj ugodni položaj tako v javni kot zasebni sferi. Raziskovanje moških in moškosti je bilo tako pogostejše del raziskav o spolnih vlogah žensk in moških na splošno ter je bilo večinoma zajeto v publikacijah, ki so bile rezultat dela pri mednarodnih projektih.¹¹

Raziskovanje spolnih vlog žensk in moških vključuje analize delitve vlog po spolu v javni in zasebni sferi. Pri analizi javne sfere so se analize osredotočale predvsem na vlogo žensk in moških na trgu dela na splošno ali v izbranih poklicih, reprezentacije spolov v medijih in teme, kot so spolni stereotipi, diskriminacija, seksizem. Analize, osredinjene na vlogo žensk in moških v zasebni sferi, so obravnavale teme neplačanega dela žensk, delitve gospodinjskih in skrbstvenih

¹¹ Med projekti so bili npr. CARMIA, ENGAGED IN EQUALITY, ECAROM, STAND BY ME 2.0, STELLA in EMPATH. Za več glej Poročilo EMPATH o stanju in rezultatih raziskav; poglavje Projekti: https://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/cpocv-doc/empath-report_2023-04-28_final-version_ul.pdf?sfvrsn=2.

obveznosti med spoloma, usklajevanja dela in družine, skrbstvenega dela v okviru skrbi za starejše, nasilja nad ženskami itd.

Konkretne analize moškosti kažejo, da je bila moškost v javni sferi analizirana predvsem z vidika političnih vlog, ki jih moški prevzemajo, in predstav o moškosti v politiki (npr. Antić Gaber, Crnović in Selišnik 2017; Crnović; 2014, 2017). Moškost v javni sferi je bila proučevana tudi v povezavi s feminiziranimi poklici/sektorji, kot so izobraževanje (npr. Kanjuo Mrčela in Revinšek 2017) in skrbstveni poklici (npr. Hrzenjak, Humer in Frelih 2018; Holtermann et al. 2019), analizo moškosti pa najdemo tudi v kontekstu vojske (Abram 2017), ki osvetljuje genealogijo (re)produkcije hegemonije moškosti v slovenski vojski.

Tematika moškosti je bila pogosteje tematizirana v kontekstu obravnave družbenih vlog v zasebni sferi, in sicer v povezavi s skrbstvenim delom (npr. Humer 2017; Šori 2018; Hrzenjak in Humer 2021a; 2021b), pri čemer so bile raziskovane predvsem prakse delitve dela doma med moškimi in ženskami ter vprašanja zastopanosti tematik spola in enakosti spolov v izobraževanju za poklic učitelja oz. učiteljice. Analize moškosti v kontekstu skrbi za otroke se osredotočajo med drugim na moške kot samohranilce (na primer Šori 2019; Humer, Hrzenjak in Frelih 2021; Humer 2022) ter moške kot zaposlene očete in njihove prakse usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja (Humer in Frelih 2017). Moškosti v zasebni sferi so bile obravnavane tudi z vidika intimnopartnerskega nasilja (Podreka 2024).

V analizo dosedanjih raziskav o moškostih smo vključili tudi pregled analize mladih v Sloveniji, saj se naš članek ukvarja zlasti s to ciljno skupino, vendar pa nismo našli primerov, ki bi ti dve temi analizirali skupaj oz. intersekcijsko.

Metodološka zasnova

Pilotna raziskava, ki smo jo izvedli v okviru projekta EMPATH,¹² je temeljila na anketnem vprašalniku, ki je bil oblikovan in nadgrajen na podlagi elementov moškosti, opredeljenih v vprašalniku Conformity to masculine norms inventory (CMNI). Ta opredeljuje naslednje komponente toksične moškosti: zmagovanje, nadzor nad čustvi, tveganje, nasilje, dominantnost, promiskuitetnost, samozadostnost, dajanje prednosti plačanemu delu pred drugimi deli življenja, moč nad ženskami, prezir do homoseksualcev, prizadevanje za visok družbeni status. Na podlagi znanja iz kritičnih multidisciplinarnih študij moškosti smo vprašalnik dodatno razvili tako, da smo oblikovali šest dimenzij za analizo moškosti: 1) družbene vloge spolov v zasebni in javni sferi, 2) spolnost, 3) samozadostnost,

¹² Mednarodni projekt EMPATH, ki ga sofinancira Evropska komisija v sklopu programa Citizens, Equality, Rights and Values Programme (CERV), se zavzema za zmanjšanje diskriminacije na podlagi spola in krepitev enakosti spolov v izobraževanju. Pomemben poudarek projekta je obravnavati fante in moške kot del rešitve, ne le kot del problema. Za razliko od številnih drugih projektov se projekt EMPATH izrecno osredotoča na doseganje večje enakosti spolov z obravnavo in ugotavljanjem toksičnih vedenjskih vzorcev, povezanih z moškostjo, med srednješolci in srednješolkami v Sloveniji ter z dvigom senzibilnosti srednješolskih in univerzitetnih učiteljev in učiteljic za prepoznavanje in obravnavo vzorcev toksične moškosti v izobraževalnem procesu.

4) nadzor nad čustvi, 5) nasilje in 6) enakost spolov. Za vsako dimenzijo smo anketiranke in anketirance najprej vprašali, ali se strinjajo ali ne s trditvami o tej dimenziji (na petstopenjski Lickertovi lestvici). Nato sta bili postavljeni eno ali dve situacijski vprašanji, da bi ugotovili, kaj bi anketiranka ali anketiranec storil ali mislil v določenih okoliščinah.

V sklopu vprašanj o družbenih vlogah spolov v zasebni in javni sferi smo s petstopenjsko Likertovo lestvico analizirali različne dimenzije razumevanja družbenih vlog moških in žensk v zasebni in javni sferi: odgovornost za finančno stanje, gospodinjstva opravila, naravne razlike (na primer, ali so moški boljši vodje, bolj tekmovalni, bolj tvegajo, ali se jim zdi zmaga pomembnejša v primerjavi z ženskami). V sklopu vprašanj o spolnosti smo se osredotočili na stališča naših anketirank in anketirancev o štirih dimenzijah, in sicer o heteronormativnosti, heteroseksualnih vlogah, homofobiji in kulturi playboya (ženskarja), pri čemer smo se dotaknili tudi nasilja, povezanega s spolnostjo. Poglavje o nadzoru nad čustvi je vključevalo vprašanja o zatiranju in izražanju čustev ter vprašanja o deljenju čustev in iskanju pomoči v primeru čustvene stiske ali telesnih zdravstvenih težav. V sklopu vprašanj o nasilju smo analizirali več razsežnosti doje-manja nasilja moških, žensk in nasilja v odnosih ter razloge, s katerimi je nasilje upravičevano. V zadnjem sklopu vprašanj smo postavili šest trditev o enakosti spolov in odnosu do feminizma ter anketiranke in anketirance prosili, da ocenijo določena stališča.

Raziskava EMPATH je bila izvedena med srednješolci in srednješolkami ter srednješolskimi in univerzitetnimi učitelji in učiteljicami, vendar smo za ta članek analizirali le podatke srednješolk in srednješolcev. Zbirali smo jih od 21. februarja 2023 do 6. aprila 2023 s spletno anketo 1ka. O poteku ankete smo obvestili nekaj šol prek učiteljev in učiteljic družboslovja.

V vzorec pilotne študije je bilo vključenih 67 srednješolcev in srednješolk. Med njimi je bilo 64 % moških in 34 % žensk. Približno 2 % anketiranih je svoj spol navedlo v kategoriji »drugo«. Večina obiskuje štiriletno srednjo poklicno šolo (72 %), sledijo srednje šole in gimnazije (18 %). Starost anketiranih je bila od 15 do 23 let; največ jih je bilo starih 19 let (45 %).

Rezultati

V nadaljevanju predstavljamo ključne rezultate pilotne raziskave med slovenskimi srednješolci in srednješolkami ter utemeljujemo njihove odgovore glede: 1) družbenih spolnih vlog v zasebni in javni sferi, 2) spolnosti, 3) samozadostnosti, 4) nadzora nad čustvi, 5) nasilja in 6) enakosti spolov. Čeprav smo posebno pozornost namenili fantom in njihovem odnosu do moškosti, so nas zanimala tudi pričakovanja in odnos deklet do moških/fantov, saj domnevamo, da ta vplivajo na njihovo doje-manje in mnenje o praksah moškosti. Pri predstavitvi rezultatov smo zato vključili odgovore deklet in fantov ter po potrebi izpostavili razlike.

Rezultati so razdeljeni v šest omenjenih komponent moškosti, izvirna analiza

z vsemi podatki pa je na voljo v poročilu EMPATH Report on state of the art and research results.¹³

1) Družbene spolne vloge v zasebni in javni sferi

Pilotna študija je pokazala, da imajo srednješolci in srednješolke precej tradicionalna stališča glede družbenih vlog spolov v javni sferi. Menijo, da so moški po naravi boljši vodje kot ženske (71 %), da so bolj nagnjeni k tveganju kot ženske (71 %), da je tekmovalnost bolj v naravi moških kot žensk (65,4 %) in da je želja po zmagi moškim bolj pomembna kot ženskam (52 %), kar potrjuje povezanost lastnosti, kot so tekmovalnost, zmagovanje, tvegano vedenje, vodenje, izključno z moškimi.

V zvezi z vprašanjem zaslužka zlasti med fanti prevladuje prepričanje, da mora moški preskrbeti svojo družino¹⁴ in imeti zato boljšo plačo kot ženska. Večina srednješolcev in srednješolk (71 %) je situacijo, v kateri »ženska napreduje in dobi boljšo plačo kot moški«, dojela kot »odlično, saj bi to prineslo več denarja za vso družino«, vendar so rezultati glede na spol pokazali, da sprejema to situacijo manjši delež fantov (65 %) kot deklet (80 %). Skoraj četrtina vseh srednješolcev in srednješolk (23 %) je izrazila mnenje, da bi situacijo »sprejeli, vendar bi se počutili neprijetno«, prav tako pa ni nepomembno, da 6 % srednješolcev (vsi fantje) meni, da bi bila ta situacija zanje »neprijetna, ker mora imeti moški boljšo plačo«.

Podobno situacijo lahko vidimo pri zaznavi spolnih vlog v zasebni sferi. Rezultati kažejo, da srednješolci in srednješolke sicer sprejemajo, da očetje in matere izmenjajo svoje vloge pri skrbi za otroke, tako večina srednješolcev in srednješolk (52 %) meni, da bi v situaciji, »ko gre mama predšolskih otrok na službeno pot, moral oče v celoti poskrbeti za otroke in gospodinjstvo v času, ko je mama odsotna od doma«. Vendar so predstave četrtine vzorca o družini in odgovornostih staršev še vedno v veliki meri tradicionalne. Srednješolci in srednješolke namreč izberejo tudi dva odgovora, ki največ zasebnih odgovornosti nalagata materi – »da mati ne sme pustiti predšolskih otrok doma in oditi na službeno potovanje v tujino« (15 %) in da »mora mati pred službenim potovanjem poskrbeti za pomoč pri varstvu otrok in gospodinjskih opravilih« (10 %). Večina srednješolcev in srednješolk se tudi ne strinja, da mora moški/oče bolj kot ženska/mati skrbeti za gospodinjska opravila in vzgojo otrok.

2) Spolnost

Podatki pilotne študije kažejo, da je veliko srednješolcev in srednješolk konservativnih, ko gre za spolnost. Izrazili so mnenja, ki temeljijo na heteronormativnosti, saj menijo, da je edino pravo razmerje med žensko in moškim (tako

¹³ Poročilo je dostopno na: https://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/cpocv-doc/empath-report_2023-04-28_final-version_ul.pdf?sfvrsn=2.

¹⁴ Večina srednješolcev in srednješolk (46 %) meni, da mora mož/oče bolj kot ženska/mati poskrbeti za dobro finančno stanje družine, vendar se še vedno razmeroma velik delež (31 %) srednješolcev in srednješolk s to delitvijo vlog po spolu ne strinja.

meni nekaj manj kot 40 % srednješolcev in srednješolk), in pretežno izražajo negativna čustva glede homoseksualnosti, pri čemer izstopajo predvsem fantje. Skoraj dve tretjini (62 %) srednješolcev in srednješolk bi se »počutilo grozno, če bi drugi ljudje mislili, da so homoseksualno usmerjeni«, kar še posebej velja za 76 % fantov v primerjavi z manj kot 50 % deklet. Študija je tudi pokazala, da bi se srednješolci in srednješolke počutili predvsem »jezne in osramočene, če bi kdo mislil, da so homoseksualno usmerjeni«, kar velja bolj za dekleta kot za fante, medtem ko bi fantje raje »poskušali pojasniti situacijo«. Polovico srednješolcev in srednješolk prav tako odbija intimnost med dvema moškima – znova več fantov (60 %) kot deklet (40 %). Dojemanje intimnosti med ženskami je pri srednješolcih in srednješolkah precej manj negativno – več kot polovica anketiranih ne čuti odpora do intimnosti med ženskami, pri čemer fantje bolj podpirajo to vrsto intimnosti kot dekleta.

Veliko srednješolcev in srednješolk (39 %) se tudi strinja s tradicionalnimi vlogami spolov v zvezi s promiskuitetno spolnostjo, saj menijo, da je »normalno, da moški pogosteje menjavajo spolne partnerje/partnerke kot ženske«, kar so odgovorila predvsem dekleta (65 % deklet in 23 % fantov), vendar se prav toliko anketiranih (39 %) s tem (močno) ne strinja. Več kot četrtnina srednješolcev in srednješolk (29 %) tudi meni, da je »želja po več spolnih partnericah za moške naravna, za ženske pa ne«.

V zvezi s spolnim soglasjem je študija razkrila nekaj skrb vzbujajočih informacij. Čeprav velika večina srednješolcev in srednješolk (90 %) meni, da ženske zavračajo spolne odnose, ker »si tega preprosto ne želijo«, več kot četrtnina srednješolcev in srednješolk meni tudi, da ženske to počnejo »kot del flirtanja«, ali ker želijo, da moški »še naprej hodi z njimi«. To velja tako za fante kot za dekleta. Medtem ko so predvsem fantje videli žensko zavračanje spolnosti kot »draženje«, rezultati kažejo, da žensko zavračanje spolnosti vidijo tudi kot »način manipuliranja z moškimi« in »igranje težko dosegljive«. Zmedenost glede privolitve v spolni odnos in glede razlogov za zavrnitev spolnega odnosa je problematična in osvetljuje pomemben vidik pri razumevanju razmerij (moči) med spoloma. Dejstvo, da se večina anketiranih (57 %) strinja s trditvijo, da »moški/fantje včasih ne razumejo, zakaj jih ženske/dekleta, ki se sprva do njih vedejo spolno provokativno, na koncu zavrnejo«, le še dodatno potrjuje to težavo.

Podobno je glede privolitve v spolnost v razmerjih: velika večina anketiranih meni, da dober partner drugega ne sili v nobeno obliko spolne aktivnosti (poljubljanje, dotikanje, spolni odnos itd.). Vendar se s tem ni strinjalo 10 % fantov (in nobeno dekle). V zvezi z varanjem v razmerju so srednješolci in srednješolke najpogosteje poročali, da bi prekinili razmerje (47,1 %), ob tem pa bi občutili razočaranje (41,2 %), žalost (45,1 %), jezo (37,3 %) in sovraštvo (13,7 %). Nekateri med njimi bi se s partnerjem/partnerko tudi pogovorili (19,6 %) ali se napili (15,7 %). Čeprav to velja le za izredno malo anketiranih, je mogoče opaziti, da je tudi nasilje, usmerjeno proti sebi ali drugim, obstoječa možnost, pri čemer so o možnosti samopoškodovanja poročala le dekleta, o možnosti poškodovanja druge osebe pa le fantje.

Rezultati na področju spolnosti kažejo na številna skrb vzbujajoča prepričanja in prakse, ki pa postanejo vsaj delno razumljiva, če razumemo, kje srednješolci in srednješolke prejmejo največ informacij o spolnosti. Raziskava je pokazala, da velik del anketiranih verjame, da se »lahko veliko o spolnosti naučijo iz pornografije« (četrтина srednješolcev in srednješolk), in si želi, da bi »izkusili partnerski odnos, kot je prikazan v romantičnih filmih« (več kot polovica srednješolcev in srednješolk).

3) Samozadostnost

Na splošno anketirani menijo, da je »dobro imeti bližnje, s katerimi se lahko posvetujejo o svojih težavah«, vendar pa rezultati kažejo prevladujočo prisotnost prepričanja, da morajo moški pokazati stoičnost in moč v težavnih okoliščinah, v katerih ni primerno, da prosijo za pomoč, in sami nikoli ne prosijo za pomoč. To prepričanje izkazujejo predvsem fantje. Kljub temu pa je problem še nekoliko širši, saj podatki kažejo tudi, da 40 % srednješolcev in srednješolk težko prosi za pomoč (brez večjih razlik glede na spol).

4) Nadzor nad čustvi

Rezultati kažejo, da anketirani menijo, da je »neprimerno, da moški govori o svojih čustvih« (22 %), kar so pogosteje izražali fantje kot dekleta. Vendar pa niso vsa čustva enako nesprejemljiva. Analiza kaže, da so predvsem čustva, kot so strah, žalost in sram, tista, ki za moške niso sprejemljiva, medtem ko sta čustvi, kot sta jeza in bes, videni kot povsem sprejemljivi.

Zadrževanje čustev se kaže tudi v okoliščinah, ko so bili srednješolci in srednješolke naprošeni, naj si predstavljajo, da so se razšli z osebo, ki jo imajo še vedno radi. Čeprav bi bil njihov prvi odziv »zaupati svoja čustva družinskemu članu/članici ali prijatelju/prijateljici« (večina vseh odgovorov), bi še vedno velik del srednješolcev in srednješolk (41 %) »zadržal svoja čustva zase in jih ne bi nikomur zaupal/a«, kar je zopet bolj verjetno pri fantih (47 %) kot pri dekletih (35 %). Pomemben vpogled v to področje razkrivajo tudi odgovori srednješolcev in srednješolk, ki kažejo, da nihče od anketiranih svojih občutkov ne bi zaupal strokovnjaku/strokovnjakinji, tj. ne bi poiskal strokovne pomoči.

Podobno se kaže tudi v primeru (ne)iskanja pomoči ob doživljanju nenavadne telesne bolečine, pri čemer so bile razlike med spoloma eksplicitno izražene. Namreč, več deklet (70 %) kot fantov (57 %) bi v tem primeru poiskalo zdravniško pomoč, več fantov (59 %) kot deklet (15 %) pa bi počakalo, da bolečina preneha, in se z njo ne bi ukvarjali.

5) Nasilje

Pilotna študija kaže na visoko pojavnost uporabe fizičnega nasilja v družbi. Rezultati kažejo, da le 33 % srednješolcev in srednješolk ni bilo nikoli fizično napadenih ter da le 22 % srednješolcev in srednješolk ni nikoli uporabilo fizične sile. Pri tem obstajajo pomembne razlike med spoloma, saj so fantje veliko

pogostejše vključeni v obe obliki pojavljanja nasilja (kot napadalci in kot napadeni) kot dekleta.

Na splošno pa srednješolci in srednješolke fizične sile v večini primerov ne vidijo kot upravičen odziv, vendar menijo, da je v nekaterih primerih uporaba fizične sile potrebna, in sicer kadar se morajo braniti pred fizično silo drugih ali v odzivih na intimne dotike osebe istega ali nasprotnega spola. Delež anketiranih, ki ne odobravajo, da se jih intimno dotika oseba istega spola, je večji (41 %) v primerjavi z osebo nasprotnega spola (25 %), kar prav tako potrjuje heteronormativnost med mladimi.

Pri trditvah, ki opisujejo moške in njihov odnos do nasilja, se večina srednješolcev in srednješolk z njimi ne strinja, kljub temu pa se 35 % (močno) strinja, da je »uporaba fizične sile v moški naravi«, kar utrjuje prepričanja o naravi določenih moških lastnosti, četrтина srednješolcev in srednješolk pa je neopredeljena, ko gre za trditev, da bi »moški/fant moral uporabiti fizično silo za doseganje ali ohranjanje svojega položaja v družbi«. Fantje, ki jim je predstavljena določena (nevarna) situacija, v kateri je prisotno nasilje, menijo, da ženske od moških pričakujejo nasilno vedenje oziroma reševanje konflikta – da uporabijo fizično silo za zaščito ženske, vendar se izkaže, da dekleta od fantov/moških pričakujejo bolj mirno reševanje konfliktov (da pokličejo policijo). Podobno se je pokazalo v odgovorih srednješolcev in srednješolk, ko jim je bila predstavljena situacija, v kateri dekle že eno uro kritizira svojega partnerja, pri čemer so srednješolci in srednješolke izmed vrste možnosti ocenili, da bi moški razmišljal tudi o uporabi bolj nasilnih reakcij, kot so kričanje in vpitje, razbijanje kakšnega bližnjega predmeta, zapijanje in pretepanje partnerke.

Po drugi strani pa velik del anketiranih (49 %) meni, da so ženske/dekleta tiste, ki pogosto izvajajo psihično nasilje nad moškimi/fanti, 28 % pa je neopredeljenih. To je pomemben vpogled v večinoma neizgovorjeni svet nasilja nad moškimi.

6) Enakost spolov

Stališča srednješolcev in srednješolk glede enakosti spolov odpirajo prostor za analizo tega, kaj si mladi predstavljajo pod feminizmom in enakostjo spolov. Velika večina anketiranih (61 %) meni, da je »feminizem odigral pomembno vlogo, vendar zdaj postaja škodljiv«, da »feministke zagovarjajo postopno prevlado žensk nad moškimi« (46 %) in, podobno, da »feministke (dejansko) sovražijo moške« (45 %). Prav tako ne verjamejo, da se feminizem bori za enakost spolov (47 %), in so prepričani, da je bila družbena enakost spolov že dosežena (43 %). Podrobno analizo bi zahtevalo tudi prepričanje, da »(družbene) enakosti spolov ni mogoče doseči zaradi naravnih razlik med moškimi in ženskami« (43 %). Velik delež srednješolcev in srednješolk (v povprečju tretjina pri vsakem vprašanju) je bil glede teh trditev neodločen, kar kaže na precejšnjo raven nevednosti oz. neozaveščenosti o vprašanju enakosti spolov.

Podobno smo ugotovili tudi pri vprašanju, kaj menijo o tem, da ženske v Sloveniji prevzemajo vodilne položaje v politiki in gospodarstvu ter to razglašajo

za veliko pridobitev za vso družbo. Le tretjina srednješolcev in srednješolk je to videla kot dobro stvar, saj se zavedajo, da družbena enakost med moškimi in ženskami še daleč ni bila dosežena. Na splošno pa rezultati kažejo, da srednješolci in srednješolke v velikem deležu (skupaj 43 %), izražajo predvsem strah in jezo. Navajajo strah pred ženskami, ki bi rade prevladovale nad moškimi, ter v zvezi s tem izpostavljajo jezo in ogorčenje nad ženskami, ki se preveč hvalijo (da je njihov položaj velika pridobitev za družbo), v resnici pa mislijo le na svojo kariero. Petina vseh srednješolcev in srednješolk tudi meni, da bi morali ob takšnih trditvah tudi moški na vodilnih mestih javno poudarjati svoj spol pri zasedanju položaja.

RAZPRAVA IN SKLEP

V članku smo se na podlagi pilotne študije osredinili na to, kako srednješolska mladina v Sloveniji dojema moškost(i).

Analiza je pokazala, da anketirani srednješolci in srednješolke moške in moškost povezujejo predvsem s tekmovalnostjo, zmagovalnostjo, tveganim vedenjem in vodstvenimi lastnostmi, moške in njihove dejavnosti pa povezujejo predvsem z javno sfero. Trdno so prepričani, da je moška naloga finančno poskrbeti za družino (moški kot hranitelj družine, ki mora imeti boljšo plačo kot ženska), in če tega ne zmore, se bo počutil nelagodno. Podobno je obravnavana tudi vloga moških v zasebni sferi. Naša preliminarne analiza potrjuje, da se do jemanje moškosti med anketirano srednješolsko mladino v Sloveniji osredotoča na problematične vidike hegemonске moškosti,¹⁵ ki vsebuje tisto, kar Kimmel (2008) imenuje fantovski kodeks, ki predpisuje prepoved čustev, nepriznavanje šibkosti in željo po zmagi kot najpomembnejše značilnosti »biti moški« ter vzpostavljanja in ohranjanja odnosov. Prevladuje torej mnenje, da moški ne smejo izražati svojih čustev, ker bi bili potem nemoški, razen če gre za tipično moška čustva, kot sta bes in jeza. Moški tudi ne smejo izraziti svojih čustev drugi osebi in se ji zaupati, s čimer bi razkrili svojo ranljivo plat. To vpliva tudi na iskanje (strokovne, medicinske) pomoči, saj moški in fantje običajno odlašajo z obiskom zdravnika ali drugega strokovnjaka oz. strokovnjakinje, kar ima lahko usodne posledice. Poleg tega mladi (zlasti fantje) menijo, da za moške ni primerno, da v stiski prosijo za pomoč, saj morajo pokazati stoičnost in moč.

Številne raziskave (Mahalik, Burns in Syzdek 2007; Springer in Mouzon 2011; Yousaf, Popat in Hunter 2015) potrjujejo, da stroge predstave o enodimenzionalnih vlogah moških in prisila k zadrževanju čustev pogosto vodijo v številne negativne navade in posledice, ki vplivajo na slabo (duševno) zdravje moških in fantov. Ta tako imenovana cena moškosti se najbolj očitno izrazi pri nasilju. Naša pilotna študija kaže, da je fizično nasilje med anketiranimi mladimi

¹⁵ Ugotovitev, da stališča mladih temeljijo na vzorcih zahodne hegemonске moškosti so (med drugim tudi) rezultat uporabe literature, ki ta koncept raziskuje v kontekstu zahodnih držav in bi z vključitvijo študij o moškostih iz sorodnih kulturnih kontekstov lahko pridobili tudi širše vpogled v hegemonске moškosti zunaj (zgolj) zahodnega konteksta.

zelo razširjeno, pri čemer so fantje v obeh oblikah nasilja (kot napadalci in kot napadeni) bolj udeleženi kot dekleta. V raziskavi se je potrdilo tudi delovanje mehanizmov hegemonije na način, ki temelji na ignoriranju ali distanciranju od homoseksualnih moških (Connell 2000). Strah fantov pred povezovanjem s homoseksualnostjo, ki »postane nekakšna kratica za ,nemoškost« (Kimmel 2008, 50), le še povečuje pritisk nanje, da se prilagodijo idealom moškosti. Eden od načinov, kako zavrnilo stigmo homoseksualnosti in vrstnikom dokazati svojo heteroseksualnost ter zagotoviti trdne dokaze, da so »pravi moški«, je, da imajo spolne odnose z dekleti, kar pa je za številne fante v resničnem življenju težko uresničljivo in jih postavlja v položaj, v katerem se počutijo nezadovoljene, v skrajnih primerih pa vodi v frustracije in sovraštvo do žensk (npr. inceli). V tem kontekstu srednješolci in srednješolke v Sloveniji žensko zavračanje spolnosti večinoma razumejo kot del flirtanja, draženja, igranja težko dosegljive punce ali celo kot način manipuliranja z moškimi, kar kaže na pomanjkljivo razumevanje koncepta spolne privolitve med njimi. Jasno je tudi, da fantje včasih ne razumejo, zakaj jih dekleta, ki se sprva do njih vedejo spolno provokativno, na koncu zavrnejo, kar problem le še pogloblja. To izkrivljeno dožemanje spolnosti ni nič nenavadnega, če upoštevamo, da veliko mladih v naši raziskavi znanje o spolnosti črpa iz pornografije ali romantičnih filmov. Oba vira informacij ustvarjata izmišljene in nerealne predstave o spolnosti in spolnih praksah, kar posledično ustvarja množico slabo obveščenih in nepripravljenih mladih ljudi, ki se (pogosto prvič) odločajo za spolne dejavnosti.

Naša pilotna raziskava je tudi pokazala, da mladi v Sloveniji enakosti spolov in feminizma ne dojemajo pozitivno ter si na splošno ne prizadevajo za večjo enakost spolov. To je problematično in asociira na konservativna, mizogina in »antigenderska« stališča, o katerih pišemo v našem članku, hkrati pa opozarja na to, da mladi po večini feminizma ne razumejo na isti način kot starejše generacije, (predvsem tiste) ki so sodelovale v feminističnem boju za enakost spolov in so novo priborjeno enakopravnost doživele na lastni koži.¹⁶ Mladi v naši raziskavi v zvezi s feminizmom in enakostjo spolov izražajo predvsem strah in jezo. Ne verjamejo, da se feminizem bori za enakost spolov, in ga vidijo kot škodljivega. Takšna mnenja imajo običajno (mladi) ljudje, ki spremembe v današnji družbi, ki so zamajale tradicionalne predstave o ženskah, moških, ženskosti in moškosti, vidijo kot nepravilne in problematične za (zlasti) moške (Hrženjak 2016), zato se poskušajo boriti proti okoliščinam, ki so prispevale k njihovemu negotovemu položaju v družbi, z različnimi oblikami nasilja ali eskapizma, kar ima lahko zanje uničujoče posledice (Kimmel 2008; Kimmel 2018a). Mnenje slovenske srednješolske mladine, ki je po naši oceni potrebno nadaljnje poglobljene analize, če hočemo nadaljevati v smeri emancipacije spolov in boljše družbe, je, da do

¹⁶ Velike razlike v razumevanju feminizma so vidne v primerjavi med srednješolci in srednješolkami ter drugimi anketiranimi skupinami – srednješolskimi in univerzitetnimi učitelji in učiteljicami, kjer slednji izkazujejo precej večjo podporo feminizmu in enakosti spolov.

(družbene) enakosti spolov ne more priti zaradi naravnih razlik med moškimi in ženskami. Čeprav je argument o naravnih razlikah med spoloma v akademskih razpravah zastarel, ga še vedno pogosto uporabljajo mainstreamovski avtorji in vplivneži (Peterson, Tate, Walsh idr.), ki poudarjajo potrebo po retraditionalizaciji spolnih vlog. Takšna prepričanja niso nevarna le za ženske, temveč tudi za moške, saj vodijo k ponovni potrditvi hegemonске moškosti in njenih škodljivih posledic za (mlade) moške. Ker gre za pomembno področje, bi bilo potrebno v nadaljnjih analizah ugotoviti, iz katerih praks se negativno mnenje o feminizmu napaja.

Na podlagi rezultatov pilotne študije ugotavljamo, da so predstave slovenske srednješolske mladine o moškosti še vedno zelo enodimenzionalne in temeljijo na podobi moškega, čigar glavna vloga je biti uspešen v javnem življenju in skriti tiste dele sebe, ki kažejo na šibkost in ranljivost. Omenjena študija je pilotna, kar pomeni, da je bil glavni namen preizkusiti merski instrument in postopke. Tudi rezultate študije je zato treba razumeti v tej luči, pri čemer govorimo zgolj o preliminarinih in indikativnih podatkih, ki jih ne moremo posploševati na vso populacijo srednješolske mladine v Sloveniji. Upoštevati je potrebno tudi, da se stališča mladih razlikujejo tudi glede na tip šole, pri čemer moramo omeniti, da so srednješolci in srednješolke gimnazij podreprezentirani glede na vso populacijo. Kljub temu pa je raziskava prispevala zelo pomembne uvide v tematiko moškosti ter odprla številna nova vprašanja in področja raziskovanja, ki jih želimo nasloviti v nadaljnjem raziskovanju te teme. Tematiki moškosti se tako želimo posvetiti bolj poglobljeno, z izvedbo kvantitativne raziskave na reprezentativnem vzorcu, in se usmeriti predvsem na raven analize moškosti na trgu delovne sile. Zanimajo nas tudi prakse komuniciranja o toksični moškosti, kar nameravamo raziskati s kvalitativno analizo. Pilotna študija je pokazala potrebo, da se mora vprašanje socializacije v spolne identitete še naprej poglobljeno raziskovati, ker je iz njih mogoče ugotavljati potenciale za napredovanje v emancipaciji posameznikov in posameznic in celotne družbe.

LITERATURA

- Abram, Sandi. 2017. »To smo fantje: Genealogija (re)produciranja dominantne socialistične moškosti skozi dispozitiv JLA na Slovenskem«. *Časopis za kritiko znanosti* 45 (267): 62–80.
- Anderson, Eric 2009. *Inclusive Masculinity: The Changing Nature of Masculinities*. New York: Routledge.
- Antić Gaber, Milica, Deja Crnović in Irena Selišnik. 2017. »Politične moškosti v Sloveniji: Kamerali, heroji in pravi dedci«. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 45 (267): 35–61.
- Brabaw, Kasanda. 2018. »Meet The Popular YouTube Professor Who Recommends 'Enforced Monogamy'«. *Refinery29*. <https://www.refinery29.com/en-us/2018/05/199599/jordan-peterson-men-masculinity-quotes>.
- Connell, W. Raewyn. 1987. *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics*. California: Stanford University Press.

- Connell, W. Raewyn. 1995. *Masculinities*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Connell, W. Raewyn. 2000. *The Men and the Boys*. Sydney: Allen & Unwin; Cambridge: Polity Press; Berkeley: University of California Press.
- Connell, W. Raewyn. 2005. *Masculinities*. 2nd ed. Berkeley: University of California Press.
- Connell, W. Raewyn. 2009. *Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Courtenay, H. Will. 2000. »Constructions of Masculinity and Their Influence on Men's Well-Being: A Theory of Gender and Health.« *Social Science & Medicine* 50: 1385–401. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(99\)00390-1](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(99)00390-1).
- Crnović, Deja. 2014. »Uprizarjanje moškosti v predvolilni predsedniški kampanji 2012«. *Družboslovne razprave* 30 (75): 49–64.
- Crnović, Deja. 2017. »Performativnost spola v medijskih reprezentacijah politike.« Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani. https://dk.fdv.uni-lj.si/doktorska_dela/pdfs/dr_crnovic-deja.pdf.
- Demetriou, Z. Demetrakis. 2001. »Connell's Concept of Hegemonic Masculinity: A Critique.« *Theory and Society* 30 (3): 337–61.
- Edwards, Tim. 2006. *Cultures of Masculinity*. London: Routledge.
- Elliott, Karla. 2016. »Caring Masculinities: Theorizing an Emerging Concept.« *Men and Masculinities* 19 (3): 240–59. <https://doi.org/10.1177/1097184X15576203>.
- Elliott, Karla. 2020. *Young Men Navigating Contemporary Masculinities*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Kanjuo Mrčela, Aleksandra, ur. 2023. »EMPATH: Empowering youth to engage in combating gender stereotypes by Addressing Toxic masculinity patterns and behaviour.« Report on State of the Art and Research Results. https://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/cpocv-doc/empath-report_2023-04-28_final-version_ul.pdf.
- Flood, Randy. 2019. »Talking About 'Toxic Masculinity'«. *Men's Center*, 16. april 2019. <https://menscenter.org/toxic-masculinity>.
- Hearn, Jeff. 2011. »Neglected Intersectionalities in Studying Men: Age(ing), Virtuality, Transnationality.« V: *Framing Intersectionality: Debates on a Multi-Faceted Concept in Gender Studies*, Helma Lutz, Maria Teresa Herrera Vivar in Linda Supik (ured.), 89–105. Burlington: Ashgate.
- Hearn, Jeff, in Richard Howson. 2019. »The Institutionalization of (Critical) Studies on Men and Masculinities: Geopolitical Perspectives.« V: *Routledge International Handbook of Masculinity Studies*, Lucas Gottzén, Ulf Mellström in Tamara Shefer, 89–105. London: Routledge.
- Holtermann, Daniel, Majda Hrženjak, Mojca Frelj, Živa Humer, et al. 2019. *Boys in Care: Strengthening Boys to Pursue Care Occupations: A Handbook for Teachers and Vocational Counsellors Working with Boys and Multipliers for Gender Sensitive Vocational Orientation*, uredila Daniel Holtermann in Marc Gärtner. Berlin: Dissens – Institut für Bildung und Forschung. <https://sm.ee/media/2403/download>.
- Hooks, Bell. 1990. *Yearning: Race, Gender, and Cultural Politics*. Boston: South End Press.
- Hooks, Bell. 2000. *Feminist Theory: From Margin to Center*. 2. izdaja. Cambridge, MA: South End Press.
- Hooks, Bell. 2004. »Choosing the Margin as a Space of Radical Openness.« V: *The Feminist Theory Standpoint Reader: Intellectual and Political Controversies*, Tom Digby (ured.), 33–56. New York: Routledge.

- Hrženjak, Majda. 2017. »Kritične študije moških in moškosti: Konteksti, koncepti in aplikacije.« *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 45 (267): 9–21.
- Hrženjak, Majda, Živa Humer in Mojca Frelih. 2018. »Izobraževalna in poklicna spolna segregacija v skrbstvenem sektorju: Boys in Care: Nacionalno poročilo – Slovenija.« Ljubljana: Mirovni inštitut. <http://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2017/10/Educational-and-Occupational-Gender-Segregation-in-Care-sector-Slovenia-SLO.pdf>.
- Hrženjak, Majda, Živa Humer in Mojca Frelih. 2021. »Preseganje spolnih stereotipov v karierni orientaciji na področju izobraževanja, zdravja in socialnega varstva = Overcoming Gender Stereotypes in Career Guidance in the Field of Education, Health Care, and Social Welfare.« *Šolsko svetovalno delo* 25 (1): 39–43.
- Hrženjak, Majda, in Živa Humer. 2021a. »Moškosti in skrbstveno delo: analiza potreb po spolno občutljivem izobraževanju v predšolski vzgoji: Nacionalno poročilo projekta Predšolska vzgoja in vloga moškosti (Ecarom) – Slovenija.« Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Hrženjak, Majda, in Živa Humer. 2021b. »Masculinities and Care: Analysis of Needs for Gender Sensitive Early Childhood Education: National Report of the Early Childhood Education and the Role of Men (Ecarom) Project – Slovenia.« Ljubljana: Peace Institute. <https://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2021/03/Masculinities-and-care-Analysis-of-needs-for-gender-sensitive-early-childhood-education-SI.pdf>.
- Humer, Živa. 2017. »Sodobno očetovstvo med plačanim delom in skrbjo za otroke.« *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 45 (267): 158–70.
- Humer, Živa. 2022. »Men's Experiences of Gender (In)equality as a Primary or Single Parent.« *Teorija in praksa* 56 (4): 1120–35.
- Humer, Živa, in Mojca Frelih. 2017. »Work-Life Balance of Employed Fathers in Slovenia: Challenges and Visions of a Pilot Experiment in Four Organizations.« V: *Making the Invisible Visible: Transforming Social Norms Among Boys & Men for Gender Justice in Practice: Report from the Nordic MenEngage Conference 2017*, Kuben Vocational Arena, Oslo, Norway, 16 February 2017, 19–20. <https://reform.no/wp-content/uploads/2017/06/Making-the-Invisible-Visible-Reprt-1.pdf>.
- Humer, Živa, in Mojca Frelih. 2019. »Music Videos, Gender Stereotypes and Youth in Slovenia = Glasbeni videospoti, spolni stereotipi in mladi v Sloveniji.« V: *Words, Music and Gender*: May 23–25, 2015, Melita Koletnik (ured.). Maribor: University of Maribor.
- Humer, Živa, Majda Hrženjak in Mojca Frelih. 2021. »Men in Care: Workplace Support for Caring Masculinities: Country Report: Slovenia.« Ljubljana: Mirovni inštitut. https://www.men-in-care.eu/fileadmin/WWP_Network/redakteure/Projects/MiC/Benchmarking_reports/MiC_report_SI.pdf.
- Kanjuo-Mrčela, Aleksandra, in Jasmina Revinšek. 2017. »Moški, ki opravljajo 'žensko delo': Počasna defeminizacija vzgojiteljskega dela.« *Časopis za kritiko znanosti* 45 (267): 171–88.
- Kanjuo Mrčela, Aleksandra, in Ela Eterović. 2022. »Inceli: spletni ekstremizem proti enakosti spolov.« V: *Socio-ekološka transformacija*, Miroljub Ignjatović, Aleksandra Kanjua Mrčela, Roman Kuhar (ured.), 176–80. Ljubljana: Slovensko sociološko društvo.
- Kimmel, Michael S. 1998. »Who's Afraid of Men Doing Feminism?« V: *Men Doing Feminism*, Tom Digby (ured.), 57–68. New York: Routledge.
- Kimmel, Michael S. 2008. *Guyland: The Perilous World Where Boys Become Men*. New York: Harper.
- Kimmel, Michael S. 2013. *Angry White Men: American Masculinity at the End of an Era*. New York: Nation Books.

- Kimmel, Michael S. 2018a. *Healing from Hate: How Young Men Get Into—and Out Of—Violent Extremism*. Berkeley: University of California Press.
- Kimmel, Michael S. 2018b. »Ask a Feminist: Michael Kimmel and Lisa Wade Discuss Toxic Masculinity.« *Signs Journal*, 12. december 2017. <https://signsjournal.org/kimmel-wade-toxic-masculinity>.
- Lindsey, Linda L. 2016. *Gender Roles: A Sociological Perspective*. London: Routledge.
- Mahalik, James R., Shaun M. Burns, in Matthew Syzdek. 2007. »Masculinity and Perceived Normative Health Behaviors as Predictors of Men's Health Behaviors.« *Social Science & Medicine* 64 (11): 2201–09. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2007.02.035>.
- Mikić, Jasna. 2020. »Jezik in družbena (ne)enakost spolov na trgu delovne sile.« Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. http://dk.fdv.uni-lj.si/doktorska_dela/pdfs/dr_mikic-jasna.pdf.
- Pajnik, Mojca. 2019. »Spolne pristranosti v filmski industriji.« V: *Kim Longinotto, režiserka*, Cristina Battocletti (ured.), 36–43. Gorica: Kinoateljje.
- Pappas, Stephanie 2019. »APA Issues First-Ever Guidelines for Practice with Men and Boys.« *Monitor on Psychology* 50 (1): 34–39.
- Pease, Bob. 2000. *Recreating Men: Postmodern Masculinity Politics*. London: SAGE Publications.
- Podreka, Jasna. 2024. »Razumevanje nasilja nad ženskami iz perspektive družbene konstrukcije moškosti: moč, hegemonija in nasilje.« *Dialogi* 60 (5/6): 92–103.
- Prašnikar, Zoja. 2010. »Moškost v pozni modernosti.« Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.
- Preston, Kayla, Michael Halpin in Finlay Maguire. 2021. »The Black Pill: New Technology and the Male Supremacy of Involuntarily Celibate Men.« *Men and Masculinities* 24 (5): 823–41. <https://doi.org/10.1177/1097184X211017954>.
- Springer, Kristen W., in Dawne M. Mouzon. 2011. »'Macho Men' and Preventive Health Care: Implications for Older Men in Different Social Classes.« *Journal of Health and Social Behavior* 52 (2): 212–27. <https://doi.org/10.1177/0022146510393972>.
- Šori, Iztok. 2018. »Statistični podatki o vključenosti moških v skrbstveno delo v zasebni sferi v Sloveniji: poročilo v okviru projekta Moškosti, enakost, skrbstvene prakse – MESP.« Ljubljana: Mirovni inštitut. <http://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2017/10/Skrbstveno-delo-v-zasebni-sferi.pdf>.
- Šori, Iztok. 2019. »Lone fatherhood, the deficit of motherly love and institutional discrimination.« *Teorija in praksa* 56 (4): 1105–19.
- Wharton, Amy S. 2012. *The Sociology of Gender: An Introduction to Theory and Research*. London: John Wiley & Sons.
- Yousaf, Omar, Aneka Popat in Myra S. Hunter. 2015. »An Investigation of Masculinity Attitudes, Gender, and Attitudes Toward Psychological Help-Seeking.« *Psychology of Men & Masculinity* 16 (2): 234–37. <https://doi.org/10.1037/a0036241>.

UNDERSTANDING MASCULINITIES AMONG HIGH SCHOOL YOUTH IN SLOVENIA

Abstract. *The topic of men/masculinity has received considerable attention worldwide, albeit not so much in Slovenia. After conducting a pilot study to directly measure Slovenian high school youth's perceptions of masculinities, we established that their perceptions are based strongly on Western hegemonic models of masculinity that stress the image of a strong, competitive, fearless man who must financially provide for his family, is not allowed to show feelings or seek help, and is expected to frequently change sexual partners and solve problems violently. The study provides important insights into masculinity in the Slovenian context and is an useful starting point for further research on this topic.*

Keywords: gender, masculinity, masculinities, youth, stereotypes.